

		verkeerde kant op gaat
- novvenant	=	navenant
- meepessant	=	tegelijkertijd
- skaoi	=	schade
- dès seunt	=	dat is zonde, jammer

Zo kan men doorgaan en dat is nu juist de bedoeling!
 Kent U de betekenis van de volgende woorden?
 Kummelek, hollig, skoerse, skroime, skower, op vurren in?
 U wellicht nog wel, maar over 50 jaar zijn deze woorden
 misschien verdwenen, want de taal verandert "deger"
 Gaarne dus Uw medewerking. U zult regelmatig op de hoogte
 gehouden worden van de stand van zaken en het helemaal
 niet erg als we een paar woordjes "dobbel" binnenkrijgen.
 We moeten ons mooie Gimmers bewaren, het mag niet verlo-
 ren gaan, ook niet gedeeltelijk!!!
 Stuurt U dus maar. Bij voorbaat hartelijk dank.

M.G.J. van den Boom.

Naschrift: In de Carnavalskrant 1966 stond een aardig
 lijstje Gemertse woorden. Hebt U echter de fouten al ont-
 dekt? Bovendien was de hier gekozen vorm niet zo geschikt.
 Liever de woorden in hele zinnen geplaatst.

M.v.d.B.

VAN HEKSEN EN TOVENAARS

Wij kunnen ons nauwelijks voorstellen, dat enkele eeuwen
 geleden het opsporen en vervolgen van heksen en tovenaars
 in bepaalde perioden het maatschappelijk leven zozeer be-
 heerste, dat het bij wijze van spreken het gesprek van de
 dag was.

Zoals tegenwoordig het optreden van nozems in onze grote
 steden soms dergelijke vormen aanneemt, dat men denkt met
 een plaag te maken te hebben, zo werd in de zestiende en
 zeventiende eeuw en soms nog later de hekserij en tovena-
 rij gezien als een plaag in de samenleving, met dit grote
 verschil, dat de straffen die toen werden opgelegd, ons,
 mensen van de twintigste eeuw, als onmenselijk voorkomen.
 In de oude akten van Gemert ben ik nooit stukken tegenge-

komen, die handelen over de heksenvervolging, maar zoals zal blijken, zijn in de omgeving, met name in de meierij van Den Bosch, de heksenprocessen wel vrij talrijk geweest.

Hoe moet men zich het optreden der heksen voorstellen? De vruchtbare voedingsbodem voor de hekserij en alles wat erbij komt, was het bijgeloof. Dit hield in, dat sommige mensen een verbond met de duivel hadden gesloten en daardoor de macht hadden onder de mensen onheil aan te richten, zoals onverwachte sterfgevallen en ziekten. Onwillekeurig moeten we dan denken aan de verhalen over dergelijke gebeurtenissen, die zich momenteel nog afspelen in de binnenlanden van Afrika.

Wanneer men in die voorbije eeuwen een plotseling sterfgeval niet kon verklaren, ging men op zoek naar een eventuele schuldige, een heks of weerwolf. Het eerst in aanmerking kwamen zij, die een bepaalde afwijking of lichaamsgebrek hadden. Vond men iemand die door zijn gedrag in aanmerking kwam om verdacht te worden, dan was het voor deze persoon al erg moeilijk om zijn onschuld te bewijzen. Met wrede martelingen trachtte men een bekentenis af te dwingen. Meestal volgde een veroordeling in de vorm van verdrinken of levend verbranden. Heeft de ongelukkige namen genoemd van anderen, dan breidde de vervolging zich nog uit.

In West-Europa zijn een onvoorstelbaar groot aantal personen, verdacht van hekserij, om het leven gebracht.

Een bekende methode, om te onderzoeken of men met een heks te doen had, was de zogenaamde waterproef.

Men ging er van uit dat een heks bijna gewichtsloos was. Als men haar in het water wierp en ze bleef boven drijven, dan had men zekerheid.

Een andere proef was het wegen. Ook hier ging men uit van de gewichtsloosheid van de heks. Zo werden er diverse proeven gedaan, maar blijkbaar was men zo bevooroordeeld, dat, wanneer er maar bij één enkele proef twijfel bestond, tot een veroordeling besloten werd.

Dat men zich ook in onze omgeving bezighield blijkt uit enkele akten, die zich bevinden op het Gemeentearchief te 's-Hertogenbosch.

In 1592 ontving de bisschop van Den Bosch van hogerhand

een brief, waarin hem opgedragen werd waakzaam te zijn, in verband met het optreden van tovenarij en deze zoveel mogelijk uit te roeien. In deze brief, die in het frans is geschreven, wordt onder meer gewaarschuwd voor "maléfices . . . des instruments du diable. . . par observations des planètes dominantes à l'heure de la nativité des personnes . . . inspections des mains. . . et prédire les bonnes ou mauvaises fortunes des hommes, recouvrer les choses perdues, etc."

Mogelijk heeft deze brief geleid tot een scherp observeren van de gedragingen van iedereen en werd hierdoor het aantal processen tegen zogenaamde heksen vermeerderd. Drie jaar later wezen immers de schepenen van Den Bosch er de Raad van Brabant op, dat men al te fel optrad tegen de "duivelse praktijken". Zij schrijven "dat noch daeche-lycx. . . bij particuliere heeren van ennige belœende dorpen als andere binnen de meyerie deser stadt van Tshertogenbossche over vele en diversche persoonen die . . . worden geculpeert van toverye ende. . . syn geapprehendeert, niet- tegenstaende deselve. . . nyet en mochten staen. . . ter quader name ende fame. . . zylieden bij den scherprechter geworpen synde in den waeter. . . ende gewesen om aen staeken levendich gebrant te wordden".

De schepenen verzoeken dan om deze wijze van rechtspreken te verbieden, omdat ze tot excessen leidt, en de gewone tot dan toe gebruikelijke rechtsmethoden te gebruiken, wat, zoals blijkt uit een andere brief, werd toegestaan. Wel werd er door de Raad van Brabant op gewezen, dat het nodig is de tovenarij ten enenmale uit te roeien in de meierij

We kunnen hieruit wel concluderen, dat de willekeur en de ontaarding van de rechtsprekende personen bij vervolging van de tovenarij in Brabant wellicht minder groot was dan in vele andere streken.

Noot: De oude teksten werden genomen uit: Verzameling van kronyken betrekkelijk de stad en meierij van 's-Hertogenbosch. (Uitgave Prov. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.) 1848.

M.A. van der Wijst.